

**Peter Senge, C.Otto Scharmer,
Joseph Jaworski, Betty S. Flowers**

PRESENCE Human Purpose and the Field of the Future

Veronika V. Hitrec

Aleja pomoraca 5, 10000 Zagreb
E-mail: veronika.vugrinec-hitrec@zg.t-com.hr

Društvo za organizacijsko učenje Hrvatske iz Zagreba 2007. godine u okviru biblioteke Dijalog objavilo je prijevod knjige Presence grupe autora. U hrvatskom izdanju knjiga se pojavila pod nazivom koji vjerno odgovara originalu: **Prisustvo - Ljudska svrha i polje budućnosti**. Na prvi pogled činilo se da je naziv sa stajališta hrvatskog tržišta stručne publicistike pomalo neuobičajen, možda čak i zbunjujući. No kasnije, u nastavku, sadržaj knjige iskristalizirao je stavove i glavne ideje vodilje autora, što je vodilo zaključku da naziv zapravo vjerno odražava njihovu bit. Stoga ćemo biti slobodni da vlastito tumačenje naziva knjige damo na kraju njezina prikaza.

Činjenica da je s opusom jednog od njezinih autora (P. Sengea) hrvatska stručna i akademska javnost već upoznata, te pomalo intrigantni naziv knjige, utjecali su na odluku o prikazu njezina sadržaja. Recenzija neke knjige ili članka, što se inače u struci doživljava gotovo kao rutinska zadaća, u ovom se slučaju pretvorila u pravu moru koja je potrajala gotovo godinu dana. Razlog, izazov da se čitateljima pokuša vjerno prikazati sadržaj ove neobične knjige, bio je neočekivano velik.

Stav, prema kojemu se u svemiru i svijetu oko nas rijetko kada nešto događa posve slučajno, u trenutku dovršenja prikaza ove knjige dobio je na svojoj uvjerenosti. Naime, da je prikaz kojim slučajem ugledao svjetlo dana u godini objavljivanja njezina prijevoda

u Hrvatskoj, moglo se dogoditi da čitatelji ponuđeno štivo glatko smjeste u ladicu s etiketom "katastrofična literatura". Savjet, čitati kasnije. Većina ljudi, naime, a od toga nije izuzeta ni stručna javnost, ne voli biti bez veće potrebe uznemiravana.

U ležernoj situaciji ljudske svakodnevice uznemiravanje može prouzročiti i zahtjevan sadržaj neke knjige, pogotovo ako od čitatelja zahtijeva punu angažiranost pažnje. Ako štivo uz to sa sobom nosi scenarije koji ne samo što upozoravaju na kobne posljedice, već pozivaju i na potrebu trenutnog mijenjanja dosadašnjih obrazaca ponašanja i odgovarajuće djelovanje u skladu s time, sudbina knjige je poznata. Čekati neko povoljnije vrijeme!

Na drugoj pak strani, da su se samo godinu dana ranije s primjerenom ozbiljnošću prihvatili i tumačili rani "signali Titanika", koje odašilje sadržaj ove knjige, pojava duboke i po svemu sudeći dugotrajne globalne gospodarske krize svakako ne bi bila iznenađenje. Naprotiv, moguće je da bi već danas bila poznata neka od rješenja, a akcije za njezino ublažavanje i uklanjanje bile bi vjerojatno već u tijeku.

U ovom je trenutku za ovu vrstu publicistike izbjegnuta barem etiketa katastrofična literatura. A i to je već nešto!

Knjiga Pristvo - Ljudska svrha i polje budućnosti intelektualno je promišljanje o neophodnosti mijenjanja svrhe organizacije i upravljanja društvenim tokovima i institucijama grupe autora - P. Sengea, C. O. Scharmera, J. Jaworskog te B. S. Flowers. Teorijske smjernice kojima su prožete stranice ove knjige sažimlju spoznajne domete stotinu i pedeset vodećih svjetskih znanstvenika različitih intelektualnih i stručnih profila, te svjetonazora. Ispričane su priče o iskustvima djelovanja uspješnih i manje uspješnih poduzetnika u globalnim poduzećima i različitim vladinim i nevladinim institucijama, izgovorene različitim jezicima i stilovima proizašlih iz različitih kulturalnih podneblja. Svima njima, međutim, zajednička je bila ideja o Globalnoj inicijativi za novi put i novo vodstvo. Ideja je rođena 2000-te, godinu dana prije vjersko-fanatičnog napada na New York.

Teorijski okviri i ideje vodilje, sadržani na stranicama ove knjige, predstavljaju kombinaciju teorije i priča sudionika u istraživanju. Metodom intervjua i iznošenjem iskustava tijekom dviju godina istraživanja oblikovan je sadržaj knjige koji nema namjeru nuditi odgovore na pitanja koja ponekad čak nisu ni postavljena. Svrha štiva koje stoji pred čitateljem jest pokušati dati okvir za razmišljanje pomoću kojega, ako to želi, može naučiti vidjeti i razumjeti stvarnost na način koji je posve drugačiji od postojećeg znanja i mudrosti.

Sadržaj knjige prikazan je kroz pet poglavlja na 264 stranice.

Predgovor, **Uvod**: Od dijelova i cjelina (Nastanak živih institucija; Novi načini razmišljanja o učenju; Polje budućnosti; Pristvo; O ovoj knjizi).

Prvi dio: **Učiti vidjeti** (Scenarij rekvijem; Vidjeti svoje viđenje; Sposobnost suspenzije; Suspendirati zajedno; Graditi posudu; Hrabrost drugačijeg viđenja stvari; Unutarnji rad na suspenziji; Povezivanje unutarnjeg rada; Vidjeti iz cjeline; Preusmjeravanje: vidjeti generativne procese; Susretanje autentične cjeline; Vidjeti iz organizacije; Unutarnji rad na preusmjeravanju; Vidjeti srcem).

Drugi dio: **U tišini** (Generativni trenutak; Razumijevanje koje nastaje: Teorija U procesa; Zameci teorije; Drugi tip učenja; Naslućivanje; Duboko poimanje; Ostvarivanje; Ušica igle: napuštanje i dopuštanje; Pitanje iz srca; Napuštanje kontrole; Primarno poimanje; Strano ja; Prepuštanje posvećenosti; Vjenčanje).

Treći dio: **Postajući sila prirode** (U koridoru snova; Velika volja; Kristaliziranje namjere; Zameci su mali; Rad vođen namjerom; Buđenje; U dijalogu s univerzumom; Izrada prototipa; Stvaranje i prilagođavanje; Slušanje povratnih informacija; Ponovno otkrivanje svrhe; Ostati povezan; Sinkronicitet; Ostvarivanje i umijeće gradnje institucija).

Četvrti dio: **Ususret našoj budućnosti** (Liderstvo: Biti ljudsko biće; Znanost vođena mudrošću; Fragmentacija; Mjerenje; Neraskidiva cjelovitost; Slijepa točka; Refleksivna znanost živih sustava; Znanost vođena mudrošću; Naša faustovska pogodba: prebacivanje tereta na modernu znanost i tehnologiju; Novi put; Pristvo).

Epilog: **Ako čovjek nestane, hoće li biti nade za gorilu?**

Tako oblikovanom strukturom knjige autori su čitateljima željeli ponuditi alternativne modele za postojeći misaoni horizont, institucije i lidere globalnog liberalnog kapitalizma, koji su izgubili sposobnost daljnjeg prilagođavanja novoj stvarnosti.

Globalna kriza koja je sredinom 2008. god. zahvatila svijet dodatno potkrepljuje tu tvrdnju. Logično je zaključiti da struktura i način organizacije, institucije, upravljanje nacionalnim državama te lideri, koji su doveli do nastanka krize, ne mogu biti ti koji će iz nje pronaći izlaz.

Da bi se na osobnoj i javnoj razini probudila čovjekova svijest i savjest, potrebno je upotrijebiti jače argumente. To se obično postiže scenarijem straha od smrti ili, kako su ga autori još 2000. godine nazvali, "scenarij rekvijem". Sintagmom se željelo upozoriti da se današnja civilizacija "uzimatelja" zatekla na samom kraju svog

konačnog puta u propast. Pohlepnim grabljivcima svega od svakog vrijeme sve brže istječe.

Za eventualno još malo dobivanja na vremenu, moralo bi se još danas, tj. odmah, promijeniti način razmišljanja i obrazac dosadašnjeg ponašanja. Započeti davati i vraćati oduzeto, odnosno uzimatelje preobraziti u davatelje. Pretpostavka promjene jest zamjena sila sukoba u konkurenciji interesa, silama suradnje u zajedničkom dijeljenju ograničenih razvojnih izvora. Nimalo brza, jednostavna i lagana pretvorba mentalnog sklopa.

Sadržaj knjige kao da potiče svakog pojedinog čitatelja da i na svom osobnom planu doprinosi djelovanju na uzroke krize. Ako bi u tome uspio, bio bi to kvalitativan pomak u odnosu na dosadašnje djelovanje globalnih društvenih institucija i njihovih lidera kratkoročno samo na simptome krize.

Kao svojevrsno ohrabrenje čitatelju za takav napor, autori izriču sljedeće stajalište: "Nikada nemojte sumnjati u to da mala grupa građana posvećena određenom cilju može promijeniti svijet. Gotovo sve možete učiniti sa samo petero ljudi" (M. Mead).

Radi lakšeg praćenja, prikaz osebujnog sadržaja ove knjige zamišljen je u dva dijela. Prvi dio, koji nosi naziv Scenarij rekvijem, sadrži sažetak glavnih nalaza istraživanja stanja duha današnje civilizacije na prekretnici ili analiza situacije u kojoj se našlo čovječanstvo. Drugi dio predstavlja suštinu Ideje za globalnim vodstvom; izdvajanjem teorijskih okvira i ideja vodilja za koje autori smatraju da vode prema putu učenja s ciljem njezina ostvarenja.

Cilj je Inicijative otvoriti procese nastajanja novih globalnih lidera, koji imaju viziju novog društvenog razvoja i ideje vodilje, koje vode prema novim političkim filozofijama, novim oblicima i strukturama globalnih društvenih institucija i organizacija. U otkrivanju toga puta autori vide priliku da se "scenarij rekvijem", smrti, zamijeni scenarijem smislene budućnosti, odnosno nadom u bolji život ljudi.

Scenarij rekvijem

1. Život suvremene civilizacije protječe u znaku vremena sila koje se međusobno isključuju, suprotstavljene su i u sukobu radi interesa. Ljudima i narodima daleko je lakše rješavati međusobne probleme otpočinjanjem ratova, uništavanjima i genocidom, nego li cijeliti život u mirnom suživotu s različitosti, suradnji i dijeljenju. (Svjedoci smo trenutačnog ratnog zločina na Bliskom istoku). Uzroke autori vide u stanju svijesti koja proizlazi iz tzv. "mehanicističkog svjetonazora". Prema njemu, svijet je sazdan od zamjenjivih dijelova. Svakoga i sve je moguće zamijeniti nekim ili nečim drugim. Posljedica toga, društva se gotovo u potpunosti oslanjaju na moć koja proizlazi iz tehnologije. Za posljednjih stotinjak godina do neslučenih je razmjera uvećana tehnološka moć, bez da je istovremeno povećana i mudrost njezine upotrebe. U tom raskoraku nije toliko problem u tehnologiji, već u nedostatku sposobnosti i vještine upravljanja njome. Tehnologijom se može stvarati ili mijenjati stanje na bolje, ali i uništavati. Autori postavljaju logično pitanje: "...možemo li mudro upravljati tom energijom ili će nas ona uništiti."
2. Velike globalne korporacije širile su globalno financijsku, proizvodnu, distribucijsku, komunikacijsku i snabdjevačku infrastrukturu ne bi li cijeli svijet umrežile u svoje profitne interese. Svjetsko gospodarstvo funkcionira po logici globalne banke, globalne tvornice i globalne robne kuće. Ako nešto od toga zaškripi u Americi, posljedice će trenutačno osjećati Europa, Japan ili Australija. Financijska kriza otpočeta u SAD-u trese danas cijelim globalnim financijskim sustavom, s tendencijom širenja na ostale dijelove tzv. realne ekonomije. Posljedice su nesagledive. Rješenja barem za sada nema.
3. Nacionalne su vlade do sada bile navikle udovoljavati prioritetima globalnog biznisa, međunarodne trgovine i ekonomskog razvoja. U kriznim vremenima od vlada se očekuje da financijski spašavaju posrnule divove, kao što je to trenutačno slučaj u SAD-u s automobilskom industrijom predvođenom tzv. Velikom trojkom GM, Ford, Chrysler. Financijskim se potporama države kratkoročno gasi požar – jer djeluje na simptome krize. Uzroci i

dugoročne posljedice nisu dotaknuti te ostaju do daljnjega neriješenima. Do sada je na početku gospodarske krize samo u SAD-u izgubljeno oko pola milijuna radnih mjesta. Proces propadanja se, po svemu sudeći, neće zaustaviti na toj broji.

4. Civilizacija dvadeset i prvog stoljeća ušla je u fazu sveopće krize povjerenja. Ljudi više ne vjeruju tradicionalnim političkim filozofijama, kao što je primjerice ideja liberalnog kapitalizma, niti institucijama bez obzira na njihove oblike i strukture. Jednako je tako uzdržano povjerenje u političke i poslovne lidere, što je autore još 2001. godine navelo na zaključak da se radi o globalnoj krizi vođenja i upravljanja. Iz tog je uvjerenja potaknuta ideja o potrebi pokretanja "Inicijative za globalnim vodstvom", kao nužne pretpostavke izlaska iz duboke krize civilizacije.
5. Sadašnji sustav obrazovanja i učenja, koji autori slikovito opisuju kao "nalijevanje mrtvog znanja u prazne posude", ne može obrazovati i odgojiti novu vrstu lidera sposobnih i spremnih za prijelomnu točku preokreta. Nove lidere za novo doba nije moguće stvoriti u situaciji kada je, prema nalazima autora, veći dio gospodarstva i poduzetništva, te politike vođen prosječnim idejama. Danas biti "stručnjak", mišljenja su autori, znači znati mnogo o malome. Fragmentacija u znanosti i strukama, tzv. "fragmentirani mentalni sklop", koji se očituje u lažnim podjelama, dijeljenjima, te sumnjivim mjerenjima, predstavlja jedan od glavnih ishodišta političke, društvene, ekonomske i ekološke krize s kojom se suočava današnja civilizacija. Postojeći sustav obrazovanja fiksiran je pretežno na sve što je novo. Novotarije se doživljavaju važnijima od same biti. Nema poveznice, prema autorima, između novina i tradicije. To je razlogom zašto autori daju toliki naglasak na učenje i na osobnoj i na općoj razini. Učenjem se, mišljenja su autori, "...mijenja naša svijest i razumijevanje, njime se otvara put stvaranju novih institucija i/ili preobrazbi postojećih". Učenje stvara novog čovjeka koji na nov, drugačiji način promatra, vidi, razumije, doživljava i mijenja svijet.

Inicijativa za globalno vodstvo

Dvogodišnje istraživanje provedeno među uglednim znanstvenicima, poslovnim ljudima zaposlenima u velikim globalnim korporacijama, vladinim i nevladinim institucijama pružilo je autorima obilje materijala na temelju kojega su mogli odrediti pretpostavke i postaviti teorijski okvir pokretanja Inicijative za novo globalno vodstvo. U nastavku sažete su neke od bitnih postavki.

1. Temeljna pretpostavka za pristup izradi scenarija polja nove budućnosti ljudske civilizacije jest znati, htjeti i imati smjelosti odustati od uobičajenih predrasuda u teoriji i praksi, te povijesnih istina i mudrosti o tome što je ispravno i razumno, a što nije.
2. Umjesto do sada prevladavajućeg mehanicističkog i fragmentiranog mentalnog sklopa u teoriji i učenju, autori drže da bi valjalo razvijati sustavni način razmišljanja, razumijevanja i djelovanja. Procesom učenja valjalo bi razvijati integrativni, holistički pogled na svijet znanosti, kojim bi se povezala do sada fragmentirana akademska područja. "Ono što u dvadesetom stoljeću nedostaje jest središnja misao koja bi ujedinila ekonomiju, tehnologiju, ekologiju, društvo, materiju, um i duhovnost." Trebalo bi naučiti pronalaziti, a potom shvatiti cjelinu iz postojećih dijelova. To bi omogućilo stvaranje vizije budućnosti. Bez vizije kamo se želi stići, svaki je put dobar, svaki odabir i odluka su ispravni. A "Sposobnost izbora je presudna!" smatraju autori.
3. Vizije su, smatraju autori, samo jednostavna slika onoga što nastojimo stvoriti. One ne moraju biti savršene, ali moraju biti dovoljno dobre da pokrenu i potaknu ljude na promjenu. "Nije važno što vizija jest, već što ona čini!"
4. Znanost, za razliku od današnjega stanja, mora biti vođena mudročću. Mora se moći i htjeti premostiti raskorak između moći tehnologije i mudrosti njezine uporabe. Upravo u tom jazu autori vide uzroke današnje krize civilizacije. Usporedo s moći koja proizlazi iz tehnologije, organizacija, institucija mora stajati mudrost i filozofija moralnog razvoja

kao brana protiv njezine zloupotrebe. Ukoliko to nedostaje, pesimistički zaključuju autori, nema puno nade za budućnost ljudske civilizacije.

5. Novi put razvoja, mišljenja su autori, bio bi onaj koji bi doveo do zamjene istrošene paradigme civilizacije "uzimatelja", kojoj su temelji u silama sukoba radi interesa, za civilizaciju "davatelja" koja počiva na silama suradnje. Za takvu je prekretnicu potreban novi čovjek, novi tip voditelja, lidera. Autori smatraju kako je potrebno stvoriti svojevrstu "mrežu vođa", koji iako dolaze iz različitih poslovnih, vladinih i nevladinih organizacija i institucija, rade zajedno, povezuju ih isti obrasci kulture organizacija. Govore jezikom koji im pomaže da zajedno razmišljaju i razgovaraju. Govore jezikom nade za bolji i smisleni život čovjeka.

Ovih nekoliko odabranih točaka predstavlja sažetak subjektivnog gledanja na bit Inicijative za globalno vodstvo. Je li se u tome uspjelo, prosudit će sami čitatelji ove produhovljene knjige.

Knjiga je pogodila pravi trenutak svog uvrštavanja u ponudu stručne publicistike na hrvatskom tržištu. Vrijeme je to kada je i hrvatsko društvo po svim slojevima zahvaćeno dubokom i, po svemu sudeći, dugotrajnom krizom. Gorak okus stvarnosti ostavlja činjenica što politički i poslovni "lideri" ovog prostora nisu ni izdaleka svjesni njezina dosega, a kamo li posljedica. Svjedoci smo svakodnevnog lutanja, donošenja pogrešnih, gotovo apsurdnih odluka i odabira mjera za koje njihovi predlagači smatraju da vode društvo iz krize.

Niz godina ne mali broj znanstvenika i stručnjaka upozorava na činjenicu da ne postoji jasna i javno obznanjena vizija dugoročnog razvoja Hrvatske. Daleko od pomisli da samo postojanje vizije spašava neko društvo od pojave kriza. Krizama se lakše upravlja i kontrolira smjer njihova kretanja kada je riječ o manjim odstupanjima od glavnih ideja vodilja, nego kada su ta odstupanja velika. Rješenja po načelu pokušaj-pogreška, pokušaj-uspjeh ne otklanjanju uzroke, već samo simptome, stoga su kratkoročna i neproduktivna.

U zaključku. Dajući knjizi naziv Prisustvo, pretpostavlja se da su autori željeli naglasiti potrebu da svaki čovjek kao pojedinac, a ujedno i javna osoba, postane duboko svjestan svoje prisutnosti u stvarnosti u kojoj živi. Svijest o tome izražava se stavom **Ja jesam ovdje i sada, niti sam bio, niti ću biti u budućnosti**. Takav stav obavezuje na aktivno i odgovorno ponašanje u okvirima date stvarnosti kako bi budućnost generacija koje dolaze bila izvjesna i bolja.

Knjiga je namijenjena svima onima koji žele promijeniti prije svega sebe, potom nešto u svojoj osobnoj i široj okolini, te ljudima koji nisu zadovoljni sadašnjim stanjem u društvu, načinom njegove organizacije i funkcioniranja, postojećim institucijama i kvalitetom sadašnjih vođa. I napokon, onima koji žele učiti i naučiti svoju okolinu i svijet oko sebe promatrati i vidjeti drugačijim očima.

U tim stremljenjima poželimo nam svima mnogo uspjeha!

Zagreb, prosinac 2008.